

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Пожидаєва Марія Анатоліївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Pozhydaeva M. On the necessity of teaching financial-legal disciplines in the institutions of higher education with specific academic conditions for police training

This article substantiates author's opinion about the necessity of teaching financial-legal disciplines in the institutions of higher education with specific academic conditions for police training. It analyses scientific papers and regulatory legal acts, that indicate a requirement of financial-legal knowledge for development of financial legal consciousness for future police officers.

The emphasis has been devoted to the main powers of the police, provided for by the Law of Ukraine "On the National Police". Because good mastering as administrative-legal and criminal-legal knowledge, as financial-legal knowledge, in educational process will contribute to full realization of these powers by future police officers.

Financial-legal disciplines (Financial Law, Tax Law, Exchange Law, Banking Law) help students, cadets to define the subject-matter of financial, tax, banking legal relations, which may be damaged by offenses. Materials of these disciplines have to prepare future police officers to orientation in a huge number of financial regulatory legal acts, which are constantly changing.

Learning the basics of the current banking, financial, tax, exchange and economic legislation enables better understanding and mastering such fundamental disciplines as Criminal Law, Administrative Law, Criminal Investigation Technique, forms a more perfect legal thinking in students, cadets. That's all need for effective practical activity of police officers in prevention, detection and suppression of criminal, administrative offenses in banking, financial, tax, economic area, also in conducting pretrial investigation.

Key words: financial-legal disciplines, Financial Law, Tax Law, Banking Law, institutions of higher education with specific academic conditions.

З метою реформування органів внутрішніх справ було розроблено та розглянуто законопроекти «Про органи внутрішніх справ», «Про Національну поліцію». Закон України «Про Національну поліцію» у цілому набере чинності через три місяці з дня, наступного за днем його опублікування (06.08.2015 – дата опублікування в офіційному виданні Верховної Ради України «Голос України»), крім окремих його положень, які набирають чинності в подальшому [1]. Наприклад, щодо поліцейських підрозділів патрульної поліції в місті Києві цей Закон набирає чинності з дня його опублікування. А щодо поліцейських підрозділів патрульної поліції в містах Одесі та Львові – з 20 серпня 2015 року.

Згідно з означеним Законом одними з основних завдань Національної поліції є забезпечення громадської безпеки та публічного порядку; охорона та захист прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності.

У сучасній юридичній літературі під публічним порядком розуміють урегульовану правовими нормами систему суспільних відносин, які забезпечують нормальні умови для життєдіяльності в державі та гарантують громадську безпеку і спокій, недоторканність життя, здоров'я громадян, захист їх честі і гідності, прав власності. Як відомо, складовою змісту публічного порядку є громадська безпека, яка також ґрунтується на суворому виконанні встановлених законодавством вимог учасниками відносин з метою попередження та ліквідації шкідливих наслідків небезпечних для

суспільства явищ [2]. За допомогою заходів громадської безпеки забезпечуються захищеність прав і свобод людини, життєво важливих інтересів суспільства і держави, а також своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних та потенційних загроз заподіяння шкоди вирізних сферах державного управління, числі зокрема в господарюванні, на ринку фінансових послуг, фондовому ринку і в обігу цінних паперів, податково-бюджетній та митній політиці, на ринку банківських послуг, в інвестиційній політиці, монетарній та валютній політиці, у сфері захисту інформації, функціонування платіжних систем тощо.

Так, спричинити порушення нормального порядку суспільного життя, відносин, що склалися в галузі фінансово-бюджетної дисципліни, створити загрозу збереженню майна та грошей громадян, безпеці здійснення платіжних операцій, порушити нормальну діяльність фінансово-кредитних установ, банків можуть як неправомірні дії злочинців, так і обставини непереборної сили. При цьому слід зазначити, що відносини, які виникають у господарській, фінансовій, податковій, банківській, платіжній сферах, є невід'ємними складовими публічного порядку в державі. Ці різноманітні відносини переважно регулюються нормами господарського, фінансового, податкового, банківського права. У разі порушення зазначених вище складових публічного порядку починають діяти норми адміністративного права та/або кримінального права. У такому разі фінансові, податкові, банківські, розрахункові правовідносини

є первинними стосовно адміністративних і кримінальних правовідносин, останні з яких складаються при вчиненні злочину або іншого правопорушення у сфері фінансів і притягненні винної особи до адміністративної чи кримінальної відповідальності. Саме взаємодія різних галузей права у цілому забезпечує сталий розвиток суспільства та нормальний режим діяльності держави.

Статтею 22 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено основні повноваження поліції, серед яких потрібно виділити:

1) здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень;

2) виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, уживання в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

3) уживання заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень;

4) уживання заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і громадській безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення.

При цьому законодавець надав поліції повноваження у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення (див. ст. 24 Закону України «Про Національну поліцію»).

На наш погляд, повноцінній реалізації зазначених вище повноважень майбутніми поліцейськими буде

сприяти достатнє оволодіння ними в освітньому процесі знаннями про елементи складу злочину та види злочинів, а також про адміністративні правопорушення та їх види. Водночас у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, необхідно приділити більшу увагу викладанню фінансово-правових дисциплін, які допоможуть студентам, курсантам, слухачам розкрити зміст урегульованих нормами фінансового, податкового, банківського, біржового права суспільних відносин, яким може бути завдано шкоди правопорушеннями. Таким чином, фінансово-правові дисципліни надають можливість детально вивчити об'єкти кримінальних, адміністративних правопорушень у галузі фінансів. Так, у розділі VII Особливої частини Кримінального кодексу України передбачено злочини у сфері господарської діяльності, серед яких можна виділити низку суспільно небезпечних діянь у фінансовій, банківській, податковій, біржовій сферах:

1) виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, увезення в Україну з метою використання під час продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів (ст. 199);

2) незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200);

3) легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209);

4) умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму (ст. 209-1);

5) нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без установлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210);

6) видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону (ст. 211);

7) ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212);

8) ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст. 212-1);

9) доведення банку до неплатоспроможності (ст. 218-1);

10) шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222);

11) маніпулювання на фондовому ринку (ст. 222-1);

12) підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів (ст. 223-1);

13) порушення порядку ведення реєстру власників іменних цінних паперів (ст. 223-2);

14) виготовлення, збут і використання підроблених недержавних цінних паперів (ст. 224);

15) незаконне збирання з метою використання або використання

відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231);

16) розголошення комерційної або банківської таємниці (ст. 232);

17) приховування інформації про діяльність емітента (ст. 232-2).

Заслуговує на увагу і глава 12 Особливої частини Кодексу України про адміністративні правопорушення, якою встановлено адміністративну відповідальність за правопорушення в галузі фінансів, а саме:

1) порушення порядку проведення розрахунків (ст. 155-1);

2) порушення правил про валютні операції (ст. 162);

3) ухилення від повернення виручки в іноземній валюті (ст. 162-1);

4) незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків (ст. 162-2);

5) порушення правил здавання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння (ст. 162-3);

6) розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску або порушення порядку здійснення емісії цінних паперів (ст. 163);

7) порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків (ст. 163-1);

8) неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) (ст. 163-2);

9) невиконання законних вимог посадових осіб органів доходів і зборів (ст. 163-3);

10) порушення порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи (ст. 163-4);

11) приховування інформації про діяльність емітента (ст. 163-5);

12) неподання документів, подання яких передбачено законодавством про депозитарну систему України (ст. 163-6);

13) діяльність на фондовому ринку без ліцензії (ст. 163-7);

14) маніпулювання на фондовому ринку (ст. 163-8);

15) незаконне використання інсайдерської інформації (ст. 163-9);

16) порушення порядку внесення змін до системи депозитарного обліку цінних паперів (ст. 163-10);

17) порушення порядку розкриття інформації на фондовому ринку (ст. 163-11);

18) порушення умов видання векселів (ст. 163-12);

19) порушення порядку приймання готівки для подальшого її переказу (ст. 163-13);

20) порушення порядку здійснення операцій з електронними грошима (ст. 163-14);

21) порушення порядку проведення готівкових розрахунків та розрахунків з використанням електронних платіжних засобів за товари (послуги) (ст. 163-15);

22) порушення порядку подання декларації про доходи та ведення обліку доходів і витрат (ст. 164-1);

23) порушення законодавства з фінансових питань (ст. 164-2);

24) порушення бюджетного законодавства (ст. 164-12);

25) порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти (ст. 164-14);

26) приховування стійкої фінансової неспроможності (ст. 164-15);

27) порушення законодавства про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування й загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст. 165-1);

28) порушення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття (ст. 165-3);

29) порушення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності (ст. 165-4);

30) порушення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності (ст. 165-5);

31) порушення банківського законодавства, законодавства, що регулює переказ коштів в Україні, нормативно-правових актів Національного банку України або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку (ст. 166-5).

Так, класифікація окремого складу злочину має важливе значення для відокремлення окремого складу, що в результаті допомагає правильно кваліфікувати злочинне діяння. Правильна кваліфікація злочинів – необхідна умова забезпечення законності в боротьбі зі злочинністю. У свою чергу неправильна кваліфікація призводить до порушення прав і законних інтересів як держави, так і окремих громадян, перешкоджає нормальному здійсненню правосуддя, підриває авторитет органів розслідування й

суду, а в кінцевому підсумку – авторитет держави [2;4]. Повністю погоджуючись з цією правовою позицією, потрібно зазначити, що правильна кваліфікація правопорушення, учиненого у фінансовій системі, зокрема банківській, бюджетній, податковій, а також у біржовій діяльності, потребує якісних знань у галузі фінансового, господарського, податкового, біржового, банківського права, оскільки ні адміністративне, ні кримінальне право не розкривають суті таких понять, як платіжні картки, банківські рахунки, електронні гроші, переказ коштів, цінні папери, фінансовий моніторинг, нецільове використання бюджетних коштів, податки, збори, обов'язкові платежі, єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, фондовий ринок, валютні операції, неплатоспроможність банку, банківська таємниця, податкова декларація тощо.

Слід зауважити, що програма кожної окремої фінансово-правової дисципліни передбачає досконале вивчення інституту юридичної відповідальності різних видів (фінансової, адміністративної, кримінальної) за порушення відповідної галузі законодавства, зокрема фінансового, податкового, біржового, банківського законодавств тощо. На відміну від навчальних курсів банківського, фінансового, податкового, біржового права, одна тема кожного з яких окремо присвячена вивченню специфіки правопорушень у відповідній сфері суспільних відносин та детальній характеристиці їх видів, навчальні дисципліни «Кримінальне право», «Адміністративне право»

розкривають лише загальні положення про фінансові правопорушення, за вчинення яких передбачено кримінальну або адміністративну відповідальність. На нашу думку, як наука фінансового права в цілому, так і банківське, біржове, податкове право зокрема, мають викладатися в повному обсязі у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, з метою оволодіння майбутніми поліцейськими системою теоретичних і науково-прикладних знань щодо принципів і норм, які регулюють суспільні відносини у сферах фінансів, фінансового моніторингу, електронних платіжних систем, розрахункових, валютних операцій, банківської та біржової діяльності, оподаткування, а також уміннями й навичками практичного застосування зазначених знань у професійній діяльності.

Отже, вивчення студентами (курсантами, слухачами) основ чинного банківського, фінансового, податкового, біржового, господарського законодавств надасть їм змогу краще розуміти та опанувати такі фундаментальні навчальні дисципліни, як «Кримінальне право», «Адміністративне право», «Криміналістика», сформувані більш досконале правове мислення, що є потрібним для ефективної практичної діяльності в попередженні, виявленні та припиненні адміністративних, кримінальних правопорушень у банківській, фінансовій, податковій, господарській сферах, у здійсненні профілактики протиправних дій, а також у проведенні досудового розслідування.

Так, одним із поширених негативних явищ XXI століття є кіберзлочинність. Експерти говорять про тривожну тенденцію: за останні роки кіберзлочинність стала більш організованою і мати набула форми бізнесу. Зі зростанням обсягів безготівкових розрахунків за допомогою як інтернет-банкінгу, зокрема відповідного банківського віджету, мобільного банкінгу, так і електронних платіжних систем та систем електронних грошей, зростає і кількість потерпілих від кібершахраїв. На жаль, за даними Національного банку України, кількість протиправних операцій за платіжними картами українських банків поступово зростає, обсяг неправомірно списаних коштів збільшується.

Також загальносвітовою проблемою останнього часу можна вважати і «відмивання брудних грошей». Одним із найбільш поширених способів легалізації злочинних доходів є використання банківської сфери та платіжних систем. Тому діяльність банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу має на меті виявлення фінансових операцій та осіб, які здійснюють легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Не менш поширеною злочинною діяльністю на сьогодні в Україні є фінансування тероризму. На відміну від «відмивання» коштів, терорист переслідує мету не одержання прибутку в результаті використання фондостворювального механізму, а одержання фінансових ресурсів, необхідних для проведення терористичних дій. Відповідно основною проблемою для фінансових установ,

зокрема банків, є те, що вони мають відслідковувати не тільки джерела надходження коштів, а й напрямки їх використання [3].

При цьому український законодавець приділяє значну увагу вказаним вище проблемам. Як уже зазначалося, Особлива частина Кримінального кодексу України передбачає самостійний розділ VII «Злочини у сфері господарської діяльності». Також статтею 110-2 даного Кодексу встановлено один зі злочинів проти основ національної безпеки України – «Фінансування дій, учинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України». Проте Кримінальний кодекс України не розкриває та не визначає низку важливих понять – банківської системи; банку; безготівкових розрахункових операцій; платіжних систем; фінансових та торгових транзакцій, що здійснюються за допомогою мереж електрозв'язку чи комп'ютерних мереж; електронної комерції, а також заборонених видів господарської діяльності в цій сфері; надання телекомунікаційних послуг; протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Знання про ці правові інститути надаються банківським, фінансовим, податковим, господарським законодавствами.

Викладання фінансово-правових дисциплін («Фінансове право», «Податкове право», «Банківське право») відбувається сьогодні у всіх вищих навчальних закладах, які готують юристів. Важливим завданням фінансового права є формування

фінансової правосвідомості громадян через розуміння ними інститутів фінансової системи, а також виховання необхідності дотримання фінансового законодавства як важливої умови досягнення правопорядку в суспільстві в цілому. Курс податкового права передбачає вивчення особливостей оподаткування, ознайомлення з чинним Податковим кодексом України. Банківське право регулює суспільні відносини, які зачіпають інтереси кожного з нас, що безперечно підкреслює його актуальність. На сьогодні важко уявити особу, яка б не користувалася банківськими послугами та відповідно не уклала б договори з банком. У зв'язку з цим знання банківського законодавства є важливим не тільки для юристів, а й для поліцейських.

Засвоївши поряд із програмами фундаментальних юридичних дисциплін («Фінансове право», «Господарське право», «Адміністративне право», «Кримінальне право» та ін.) програми навчальних дисциплін «Податкове право», «Біржове право», «Банківське право», бакалаври за напрямом підготовки «Правознавство» та «Правоохоронна діяльність» будуть здатні вирішувати професійні завдання з урахуванням вимог чинного законодавства та володіти відповідними основними професійними компетенціями. Засвоєний навчальний матеріал фінансово-правових дисциплін має підготувати студентів, слухачів, курсантів до орієнтування в масиві нормативно-правових актів, які постійно змінюються.

На підставі викладеного вище можна зробити узагальнювальний

висновок про необхідність передбачення фінансово-правових дисциплін («Фінансове право», «Податкове право», «Біржове право», «Банківське право») в освітньому процесі у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Знання фінансового, податкового, біржового, банківського права потрібні майбутнім поліцейським для правильного застосування ними нормативно-правових актів банківського, валютного, податкового, бюджетного та інших видів фінансового законодавства.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 // Голос України. – № 142. – 2015.
2. Організація діяльності міліції громадської безпеки : [мультимедійний навч. посібник] / [С. Ф. Константінов, С. Г. Братель, О. Ю. Дрозд, В. М. Білик, Я. М. Квітка та ін.]. – К.: Національна академія внутрішніх справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.naiau.kiev.ua/books/ODGMV/>
3. Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму / Департамент фінансових розслідувань Державної служби фінансового моніторингу України, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/site_docs/2014/20141229/tipolog2014.pdf
4. Теорія кваліфікації злочинів : [мультимедійний навч. посібник] / [Савченко А. В., Кузнецов В. В., Кузнецова Л. О., Вільхова Л.Є.]. – К.: Національна академія внутрішніх справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.naiau.kiev.ua/books/mnp_tkz/index.htm.

Пожидаєва М. А. Про необхідність викладання фінансово-правових дисциплін у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських

У статті обґрунтовано авторську позицію про необхідність викладання фінансово-правових дисциплін у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Здійснено аналіз наукових праць та нормативно-правових актів, які вказують на потребу фінансово-правових знань для формування фінансової правосвідомості в майбутніх поліцейських.

Ключові слова: фінансово-правові дисципліни, фінансове право, податкове право, банківське право, вищі навчальні заклади зі специфічними умовами навчання.

Пожидаева М. А. О необходимости преподавания финансово-правовых дисциплин в высших учебных заведениях со специфическими условиями обучения, осуществляющих подготовку полицейских.

В статье обоснована авторская позиция о необходимости преподавания финансово-правовых дисциплин в высших учебных заведениях со специфическими условиями обучения, осуществляющих подготовку полицейских. Осуществлен анализ научных работ и нормативно-правовых актов, которые указывают на потребность финансово-правовых знаний для формирования финансового правосознания у будущих полицейских.

Ключевые слова: финансово-правовые дисциплины, финансовое право, налоговое право, банковское право, высшие учебные заведения со специфическими условиями обучения.

Стаття надійшла до друку 3 вересня 2015 р.